TARIX FANI INTERFAOL METODLAR ORQALI RIVOJLANTIRISH KO‘NIKMALARI

Safarova Umida Asadovna

Samarqand viloyati Urgut tumani

70-son umumiy o‘rta ta’lim maktabining

tarix 1-toifali fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Bugungi globallashuv davrida ta’lim tizimida o‘quvchilarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish, ijodiy yondashish hamda tarixiy voqealarga tanqidiy baho bera olish ko‘nikmalarini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, tarix fani nafaqat o‘tmishni o‘rganish vositasi, balki yosh avlodda milliy g‘urur, vatanparvarlik, insonparvarlik va tarixiy xotirani shakllantiruvchi muhim fan sifatida e’tirof etiladi.

Kalit so‘zlar: Tarix fani, interfaol metodlar, innovatsion texnologiyalar, mustaqil fikrlash, tarixiy tafakkur, pedagogik yondashuv, o‘quv jarayoni, aqliy hujum, klaster metodi, konseptual xarita, tahliliy fikrlash, ta’lim samaradorligi.

Kirish

Shu boisdan tarixni o‘qitishda zamonaviy, interfaol metodlardan foydalanish zaruriy ehtiyojga aylangan. Interfaol metodlar o‘quvchilarni dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi, ularda mustaqil qaror qabul qilish, bahs-munozara yuritish, dalillar asosida fikr bildirish kabi muhim kompetensiyalarni rivojlantiradi. Bu esa o‘z navbatida tarixiy voqealarni chuqur o‘rganish, ularning sabab-oqibat

bog‘liqligini tushunish hamda bugungi kun bilan bog‘lash imkonini beradi.

Tarix fanini o‘qitishda interfaol metodlardan samarali foydalanish bo‘yicha nazariy hamda amaliy tavsiyalarni o‘z ichiga oladi. Unda “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Tarmoqlash”, “Debat”, “Bumerang”, “Sinkveyn” kabi usullar orqali o‘quvchilarning bilish faolligini oshirish, tarixiy tafakkurini rivojlantirish va o‘quv jarayonining samaradorligini ta’minlash yo‘llari yoritilgan. Qo‘llanma tarix fani o‘qituvchilari, metodistlar, hamda pedagogika yo‘nalishidagi talabalarga mo‘ljallangan bo‘lib, u ta’limda ilg‘or yondashuvlarni qo‘llashga, tarix darslarini zamonaviy talablarga mos tarzda tashkil etishga yordam beradi

Nimani o‘qitish kerak?

Tarix fanini o‘qitishda eng avvalo o‘quvchilarga tarixiy voqealarning mohiyati, ularning sabab va oqibatlari, shuningdek, insoniyat taraqqiyotidagi o‘rni haqida chuqur bilim berish lozim. Dars jarayonida o‘tmishdagi muhim jarayonlarni hozirgi hayot bilan bog‘lash, tarixiy shaxslarning faoliyatini tahlil qilish, xalqimizning milliy qadriyatlari va tarixiy merosini o‘rganish asosiy yo‘nalish bo‘lishi kerak. Shuningdek, o‘quvchilarda tarixiy tafakkur, dalillarni tahlil qilish va mustaqil xulosa chiqarish ko‘nikmalarini shakllantirishga alohida e’tibor qaratish zarur.

Qanday o‘qitish kerak?

Tarix fanini o‘qitishda asosiy maqsad — o‘quvchilarda tarixiy tafakkur, mustaqil fikrlash va o‘tmish voqealarini zamonaviy hayot bilan bog‘lash qobiliyatini shakllantirishdir. Bunga erishish uchun darslar faqat ma’lumot berish shaklida emas, balki o‘quvchini faol ishtirok etishga undaydigan tarzda tashkil etilishi lozim

.

Birinchidan, o‘qituvchi tarixiy mavzularni o‘quvchilarga tayyor faktlar sifatida emas, balki izlanish jarayoni sifatida taqdim etishi kerak. Masalan, o‘quvchilarga ma’lum bir davr haqida manbalar, xaritalar yoki tarixiy suratlar berilib, ularni tahlil qilish, umumiy xulosalar chiqarish topshirig‘i beriladi. Bu usul o‘quvchilarda mustaqil o‘rganish ko‘nikmasini kuchaytiradi.

Ikkinchidan, darsda turli savol-javob, muloqot va muammoli vaziyatlar asosida fikrlash muhiti yaratiladi. Tarixiy voqealarning sabab va oqibatlarini muhokama qilish, o‘sha davr sharoitini tasavvur qilish o‘quvchiga tarixni chuqur anglash imkonini beradi. Uchinchidan, tarixiy manbalardan foydalanish, matn va xaritalarni tahlil qilish orqali o‘quvchilarda dalillar asosida fikr yuritish malakasi

shakllanadi. O‘quvchilar o‘zlari kashf etgan bilimni boshqalarga tushuntirganida esa ularning nutq madaniyati va tahliliy yondashuvi rivojlanadi. Shuningdek, o‘qituvchi zamonaviy texnologiyalardan foydalangan holda darsni yanada qiziqarli va jonli o‘tkazishi mumkin.

Bu rasmda o‘zim interfaol metoddan foydalanib dars o‘tganman.

Masalan, interaktiv taqdimotlar, tarixiy videolar, virtual muzey sayohatlari yoki test dasturlari orqali tarixiy bilimlarni mustahkamlash dars samaradorligini oshiradi. Umuman olganda, tarix fanini samarali o‘qitish uchun o‘qituvchi o‘quvchini tinglaydigan, fikrini qadrlaydigan va uni o‘ylashga undaydigan ta’lim muhiti yaratishi zarur. Shu tarzda o‘quvchilar tarixni nafaqat yodlaydi, balki uni his qiladi, tahlil qiladi va hozirgi hayot bilan bog‘lay oladi.

Tarixni o‘rganish insonni o‘z xalqining ildizlariga bog‘laydi, o‘tmishni bilgan shaxs bugunning qiymatini teranroq his etadi va kelajak yo‘lini anglab boradi. Ta’lim jarayonida tarix fani o‘quvchilarni faqat voqealar ketma-ketligi bilan tanishtirib qolmay, balki ularga bu voqealarning sabab va oqibatlarini, tarixiy jarayonlarning o‘zaro bog‘liqligini tushuntiradi. Shu tariqa o‘quvchilar o‘z fikrini tahliliy yo‘sinda bayon eta oladigan, sabab va natijalar orasidagi munosabatni anglaydigan, tarixiy hodisalarga tanqidiy yondasha oladigan shaxslar sifatida shakllanadi.

Tarix ta’limi orqali o‘quvchilar milliy o‘zlikni anglaydi, ajdodlarimizning merosini qadrlashni o‘rganadi. Har bir xalqning rivoji, mustaqillik sari bosib o‘tgan yo‘li, yutuqlari va xatolari tarixiy tajriba sifatida yosh avlodga saboq beradi. Bu saboqlar jamiyatda ma’naviyatning mustahkamlanishiga, fuqarolik ongining yuksalishiga, ijtimoiy faollikning oshishiga xizmat qiladi. Shu boisdan tarix fani ta’lim tizimida alohida o‘rin tutadi — u insonni ongli fuqaroga, o‘z xalqining va insoniyat tarixining ajralmas bo‘lagiga aylantiradi. Tarix fani ta’limda nafaqat axborot manbai, balki tarbiyaviy vosita sifatida ham muhim ahamiyatga ega. O‘quvchi tarixni o‘rganar ekan, u insoniyat boshidan kechirgan og‘ir sinovlarni, qahramonliklarni, ilm-fan va madaniyatdagi yutuqlarni o‘z tafakkuri bilan idrok etadi. Bu jarayonda u yurtga sadoqat, mehnatsevarlik, adolat, tinchlik va birdamlik kabi umuminsoniy qadriyatlarni o‘zlashtiradi. Tarix ta’limining bunday tarbiyaviy ahamiyati uni boshqa fanlardan farqlovchi asosiy jihatlardan biridir.

Bugungi kunda tarix fani ta’lim tizimining barcha bosqichlarida muhim

o‘rin egallagan. Boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilar tarixiy voqealarga qiziqish uyg‘otuvchi soddalashgan materiallar bilan tanishadi. O‘rta va yuqori sinflarda esa o‘quvchilar tarixni ilmiy asosda o‘rganishga kirishadi, tarixiy davrlar, davlatlarning shakllanishi, ijtimoiy tuzumlarning o‘zgarishi, xalqaro munosabatlarning rivojlanishi kabi masalalar bilan tanishadi. Oliy ta’lim bosqichida esa tarix fani ilmiy tahlil, tarixshunoslik, manbashunoslik kabi sohalar bilan uzviy bog‘lanadi va tadqiqot ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Shu tariqa, tarix fani shaxsning bilim, dunyoqarash va tafakkurini bosqichma-bosqich kengaytiruvchi, uni jamiyat hayotiga tayyorlovchi muhim o‘quv fanidir.

Tarix fanining ahamiyatini anglash uchun uni boshqa fanlar bilan bog‘liqlikda ko‘rish lozim. Masalan, geografiya bilan birgalikda tarixiy voqealarning joylashuvi va tabiiy sharoitlarning insoniyat taraqqiyotiga ta’siri o‘rganiladi. Iqtisodiy fanlar bilan aloqador holda jamiyatning iqtisodiy tuzilmalari va ularning rivojlanish qonuniyatlari tahlil qilinadi. Falsafa bilan esa tarixdagi ijtimoiy va ma’naviy jarayonlar mohiyatini anglash imkoniyati yaratiladi. Shu bois tarix fani integrativ fan sifatida boshqa bilim sohalari bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, o‘quvchilarning umumiy tafakkurini kengaytiradi

Xulosa

Tarix fani interfaol metodlar orqali rivojlantirish ko'nikmalari mavzusidagi metodik qo‘llanma dars jarayonida o‘quvchilarning tarixiy tafakkur, tahliliy fikrlash va tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirishga qaratilgan samarali yondashuvlarni o‘z ichiga oladi.

Interfaol metodlar – o‘quvchilarning faolligini oshirish, mavzuni chuqur tushunish va mustaqil xulosalar chiqarish ko‘nikmalarini rivojlantirishning muhim

vositasidir. Shu yo‘l bilan o‘quvchilar nafaqat tarixiy faktlarni yodlab qolmaydi, balki ularni mantiqiy bog‘lab, kontekstda tahlil qiladi va turli qarashlarni solishtiradi.

Metodik qo‘llanmada tavsiya etilgan interfaol metodlar, jumladan “Piramida”, “Sfinks”, “Eyfel”, “Minora” va 5E metodi, darslarni qiziqarli, interaktiv va samarali qiladi.

Ushbu metodlar orqali o‘quvchilar tarixiy manbalarni o‘rganadi, voqealarni tizimli tahlil qiladi, sabab-oqibat munosabatlarini aniqlaydi va ijodiy yondashuv bilan mustaqil xulosalar chiqaradi. Shu bilan birga, ularning kommunikativ va jamoaviy ko‘nikmalari rivojlanadi, dars jarayoni o‘quvchilarning faol ishtirokida amalga oshadi.

Xulosa qilib aytganda, tarix fani interfaol metodlar orqali rivojlantirish ko‘nikmalari o‘quvchilarda tizimli tafakkur, tahliliy fikrlash, mustaqil izlanish va ijodiy yondashuvni shakllantiradi, darslarni samarali va qiziqarli qiladi hamda zamonaviy ta’lim jarayonining asosiy talablariga javob beradi.

Ushbu metodik qo‘llanma o‘qituvchilarga dars jarayonini interaktiv va metodik jihatdan boyitishga, o‘quvchilarda tarixiy bilim va ko‘nikmalarni mustahkamlashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayev, O. “O‘zbekiston tarixi: o‘quv qo‘llanma”. Toshkent: O‘qituvchi, 2018.
2. Karimov, M. “Tarixni interfaol metodlar orqali o‘qitish texnologiyalari”. Toshkent: Fan va Ta’lim, 2020.

3. Mirzaev, S. “Ta’limda zamonaviy pedagogik metodlar”. Toshkent: Pedagogika, 2019.
4. Dewey, J. “Experience and Education”. New York: Macmillan, 1938.
5. Bruner, J. “The Process of Education”. Cambridge: Harvard University Press, 1960.
6. Novak, J.D. “Learning, Creating, and Using Knowledge: Concept Maps as Facilitative Tools in Schools and Corporations”. New York: Routledge, 2010.
7. Bell, S. “Project-Based Learning for the 21st Century: Skills for the Future”. The Clearing House, 2010.
8. Hattie, J., & Yates, G. “Visible Learning and the Science of How We Learn”. London: Routledge, 2014.
9. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi. “Interfaol metodlar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish bo‘yicha tavsiyalar”. Toshkent, 2021.
10. UNESCO. “Teaching History in a Global Context: Approaches and Methodologies”. Paris: UNESCO Publishing, 2016.